

ילמד ענוים דרכו - שנה ג

ביאור חטא אדם הראשון (1)

הרב רן כלילי

רמב"ן לבראשית ביז "כי ביום אכלך ממנו מות תמות"

על דעת רבותינו (עיין שבת נה:): אלמלא שחטא - לא מת לעולם, כי הנשמה העליונית נותנת לו (=לגוף) חיים לעד, והחפץ (=הרצון) הלואי אשר בו בעת היצירה - יהיה דבק בו תמיד, והוא יקיים אותו לעד¹, כמו שפירשתי במילת: "וירא-לוהים כי טוב" (לעיל א,ד). ודע כי אין ההרכבה (מארבע יסודות) מורה על ההפסד - אלא לדעת קטני אמנה כי הבריאה היא בחיוב². אבל לדעת אנשי האמונה האומרים כי העולם מחודש בחפץ-לוהי פשוט, גם הקיום יהיה בו לעד - כל ימי החפץ. וזה אמת ברור. אם כן, "ביום אכלך ממנו מות תמות" - שאז תהיה בן מוות, לא תתקיים לעד בחפצי. והאכילה (לפני החטא) היתה לו מתחילה לעונג (ולא לקיום). ויתכן שפירות גן עדן נבלעים באיברים כמן, ומקיימים את אוכליהם³. וכאשר גזר עליו "ואכלת את עשב השדה", ובזעת אפיו יאכל לחם האדמה - היה זה סיבה להפסד, כי עפר הוא, ועפר יאכל, ואל עפר ישוב.

דעת תבונות סימן קכו

קודם חטא אדם הראשון, הנה אדם היה מעוטר ומוכתר בעטרות קדושה ויקר רב מאוד, עד שביקשו מלאכי השרת לומר לפניו קדוש, כמאמרם ז"ל במדרש, והיה בו מן הידיעה ומן הקדושה וכל שבח מעלה שיעור גדול, להיותו יציר כפיו של הקב"ה. והנה כי כן - מעשיו היו מרעישים כל העולמות ודאי, כי לפי ערכו היה ערכם רם ונשא ודאי מכל המעשים שנעשו אחר כך תחת השמש...

ותראי, כי גן עדן - מה שהיה הוא שיהיה - ודאי מקום דק ורוחני, ששם חונות הרוחות גם עתה; והתורה העידה על אדם שהיה שם, והיה אוכל ונהנה מן הפירות הצומחים שם. ואמנם כיון שהמקום אנו רואים שהוא עכשיו מדור לנשמות, צריך שהפירות שהיו שם לא היו דברים גשמיים וגסים, כמו שהם הפירות של העולם הזה, אלא יותר דקי הבם מאוד מאוד, וכערך האוויר לגבי העפר לפחות; והאכילה לא יתכן לגוף עב וגס כאשר הוא היום הזה, אלא לגוף דק וכמעט רוחני, וכגופם של אליהו וחנן... ותראי, כי הגופניות של אדם הראשון קודם חטאו היה בערך הרוחניות אשר לו עתה...

¹ גם הרמב"ם במו"נ ב,כז הכריע שמבחינה פילוסופית אין הכרח שמה שנברא גם יפסד, אלא הוא תלוי ברצון ה-לוהי אם רוצה לקיימו או להפסידו, ויש נבראים כמו המלאכים או כיסא הכבוד שקיימים לעד. ועיין ברמב"ן בשער הגמול שביאר שגם המלאכים מתקיימים ב"אכילה" והיא ההנאה מזיו השכינה, וכך גם יתקיימו הצדיקים בעוה"ב.

² כלומר מי שמאמין בקדמות העולם, סובר שמה שיש לו התחלה יש לו גם סוף, והגלגל של החיים והמוות הוא נצחי. אבל המאמין בחידוש העולם יכול להאמין שגם מה שמורכב מארבע יסודות - יכול להיות לו קיום נצחי ברצון ה'. וכ"כ הרמב"ם במו"נ הנ"ל.

³ אלו שתי המדרגות שדיבר הרמב"ן עליהם בשער הגמול וגם בפרשת בשלח: הקיום מזיו השכינה והקיום ע"י אכילה של דבר גשמי שהתגשם מזיו השכינה - כמן. למדרגה הראשונה - האכילה מעץ הגן היתה רק לעונג, ולא התקיים באמת אלא רק מזיו השכינה. ולמדרגה השנייה - היתה קיום ממש.

דף מקורות

ואמנם זה כלל עניין שני העצים - עץ החיים ועץ הדעת; שוודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו,⁴ והעצים - עצים היו, והפירות - פירות, והאכילה - אכילה, אך פירות דקים ואכילה דקה, מה שאין מחשבתנו מציירת, שאינה מציירת אלא דברים גופניים.⁵

הרמב"ן לבראשית, ב,ט: "ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע"

ועץ החיים - אילן פריו נותן באוכליו חיים ארוכים. ועץ הדעת טוב ורע - אמרו המפרשים, כי היה פריו מוליד תאוות המשגל, ולכן כסו מערומיהם אחרי אוכלם ממנו... ואיננו נכון אצלי, בעבור שאמר "והייתם כ-לוהים יודעי טוב ורע"... "ויאמר ה' -לוהים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע"... והיפה בעיני, כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדת, כאשר יעשו השמים וכל צבאם, פועלי אמת שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם, ואין להם במעשיהם אהבה או שנאה. ופרי האילן הזה היה מוליד הרצון והחפץ, שיבחרו אוכליו בדבר או בהופכו לטוב או לרע. ולכן נקרא "עץ הדעת טוב ורע", כי ה"דעת" יאמר בלשוננו על הרצון... והנה בעת הזאת לא היה בין אדם ואשתו המשגל לתאוה, אבל בעת ההולדה יתחברו ויולידו, ולכן היו האיברים כולם בעיניהם כפנים והידיים ולא יתבוששו בהם. והנה אחרי אוכלו מן העץ היתה בידו הבחירה, וברצונו להרע או להטיב בין לו בין לאחרים, וזו מדה -להית מצד אחד, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר ותאוה. ואפשר שנתכוון הכתוב לעניין הזה כשאמר: "אשר עשה ה-להים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים". ה"ישר" שיאחוז דרך אחת ישרה, וה"בקשה בחשבונות רבים" שיבקש לו מעשים משתנים בבחירה ממנו.

הרמב"ן לניצבים: "ומל ה' את לבבך"

ונראה מן הכתובים עניין זה שאומר, כי מזמן הבריאה היתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו צדיק או רשע, וכל זמן התורה כן, כדי שיהיה להם זכות בבחירתם בטוב, ועונש ברצונם ברע. אבל לימות המשיח, תהיה הבחירה בטוב להם טבע, לא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל. והיא המילה הנזכרת כאן. כי החמדה והתאוה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה. וישוב האדם בזמן ההוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה לו ברצונו דבר והופכו, כמו שפירשתי בסדר בראשית. וזהו מה שאמר הכתוב בירמיה: "הנה ימים באים נאם ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית אשר כרתי את אבותם" וגו', "כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה", וזהו ביטול יצר הרע ועשות הלב בטבעו מעשהו הראוי. ולכך אמר עוד: "והייתי להם ל-להים והמה יהיו לי לעם, ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם", ובידוע כי יצר לב האדם רע מנעוריו וצריכים ללמד אותם, אלא שיתבטל יצרם בזמן ההוא לגמרי. וכן נאמר ביחזקאל: "ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם" וגו' "ועשיתי את אשר בחוקי תלכו", והלב החדש ירמוז לטבעו, והרוח לחפץ ולרצון. וזהו שאמר רבותינו: "והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ - אלו ימות המשיח, שאין בהם לא זכות ולא חובה". כי בימי המשיח לא יהיה באדם חפץ, אבל יעשה בטבעו המעשה הראוי, ולפיכך אין בהם לא זכות ולא חובה, כי הזכות והחובה תלויים בחפץ.

בראשית רבה טז,כד

מה עשה הקדוש ברוך הוא במתן תורה? הביא למלאך המוות, אמר לו: העולם כולו ברשותך חוץ מאומה זו שבחרתי לי. א"ר אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: אמר מלאך המוות לפני הקב"ה: על חנינם נבראתי בעולם? אמר לו הקדוש ברוך הוא: בראתי אותך שתהא משכל בעובדי כוכבים, חוץ מאומה זו, שאין לך רשות עליה. ראה עצה שיעץ הקב"ה עליהם שיהיו חיים וקיימים, שנא': "אתם הדבקים" וגו'. וכה"א: "והמכתב מכתב -להים הוא חרות" מהו חרות? ר"י אומר: חרות מן המלכויות ור' נחמיה אומר: ממלאך המוות ורבי אומר: מן היסורין. ראו עצה שיעץ עליהם הקדוש ברוך הוא ומיד קלקלו העצה מ' יום,

⁴ כ"כ הרמב"ן בשער הגמול בפירושו לעניין גן עדן.

⁵ אפשר שזוהי כוונת הרמח"ל במסילת ישרים פרק כו באומרו: "עניין הקדושה כפול הוא, דהיינו: תחילתו עבודה וסופו גמול, תחילתו השתדלות וסופו מתנה". האדם יכול להגיע למצב שהוא מכוון באכילתו לקודש, אך המהפך העצמותי, שבאמת גופו, אכילתו ופריו - ישתנו במציאותם למציאות נעלה - זה כבר מן השמים, שבעקבות מעשיו תחול עליו הנהגה של הארה מה-ל, שתגביר את נשמתו ותעמידהו במצב חדש.

דף מקורות

לכך נאמר: "ותפרעו כל עצתי". אמר להם הקב"ה: **אני אמרתי שאין אתם חוטאים ותהיו חיים וקיימים כמותי** כמו שאני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים: "אני אמרתי -לוהים אתם ובני עליון כולכם" - כמלאכי השרת שאין מתים, ובקשתם אחר הגדולה הזאת למות? – "אכן כאדם תמותון" - כאדם הראשון שציוויתי אותו מצווה אחת שיעשה אותה ויהיה חי וקיים לעולם, שנאמר: "הן האדם היה כאחד ממנו" וכן: "ויברא -לוהים את האדם בצלמו" שיהיה חי וקיים כמותו, והוא חבל מעשיו ויבטל גזירתי ואכל מן האילן, ואמרתי לו: "כי עפר אתה..." אף אתם אני אמרתי: "-לוהים אתם" **חבלתם עצמכם** כאדם? - "אכן כאדם תמותון".

רמב"ן לבראשית ג, כב: "ועתה פן ישלח ידו"

רצה הקדוש ברוך הוא שתתקיים גזירתו במיתת האדם, ואם יאכל מעץ החיים **שנברא לתת לאוכליו חיי עולם** - תבטל הגזרה: או שלא ימות כלל (לפרשנות רבותינו לעיל), או שלא יבא יומו בעת הנגזר עליו ועל תולדותיו (לפרשנות אנשי הטבע שגם לפני כן היה ראוי למיתה). והנה **עתה שהיתה לו בחירה - שמר העץ הזה ממנו, כי מתחילה לא היה עושה אלא מה שיצווה**. ולא אכל ממנו (למרות שלא נאסר עליו) כי לא היה צריך.

ר' יצחק עראמה, עקידת יצחק, בראשית שער שביעי

יש לתת לב למה ה' והוא הטוב – ימנע הטוב (- להיות כ-להים" ע"י עץ הדעת)? והרמב"ן ז"ל כתב... ודבריו תמוהין מאוד בעיני, כי הנה כל כוונתו ית' לעשות אדם בעל בחירה - **והיא היא עצם אנושותו**, כמו שכתבנו במאמר "נעשה אדם", **והעניין הבחירי הוא הטוב שבו** כמ"ש: "והנה טוב – זה יצר טוב, מאוד – זה יצר הרע" - לומר שכל שלמותו הוא תלוי במציאות הבחירה, אשר אי אפשר לו כי אם בהימצא לו שני העניינים האלה, רצוני (לומר) הטוב והרע... ואם כן, איך יסבול הדעת שכוון הש"י שיהיה האדם נעדר החפץ והבחירה ועשה מעשיו כדרך הנמצאים הטבעיים וימנע ממנו אכילת הפרי שיוליד בו הכוח הבחירי הלזה, שהורה שהיא מידה -להית? ועוד, **מה פשעו ומה חטאתו** במה שאכל ממנו, הרי נתעצם באנושותו, וברוך הוא שאכל משלו! ואם יונח שמרד ופשע בזה, עתה יאמר שצדק מאמר האומר "כי בעבור שמרד – הושם כוכב בשמים"?... וגם שהמאמר שבאת המניעה באומרו "ומן העץ אשר בתוך הגן לא תאכל ממנו" – הנה יכלול גם אל עץ החיים, אשר בלי ספק היה הרצון שיאכל ממנו ויחיה לעולם!⁶

מורה נבוכים א,ב

איש מלומד הקשה עלי לפני שנים רבות קושיה מופלאה, ראוי להתבונן בקושיה זאת ובתשובה שהשבנו לפותרה... אמר המקשה: מפשוטו של מקרא נראה שהכוונה הראשונה היתה **שהאדם יהיה כשאר בעלי החיים בלי שכל ובלי מחשבה** ולא יבחין בין טוב לרע. וכאשר **המרה**, גרם לו מריו בהכרח את **השלמות הגדולה ביותר לאדם**, והיא שתהיה לו הבחנה זאת המצויה בנו! הבחנה זאת היא הנכבדה מכל התכונות המצויות לנו ובעבורה אנו עצמים (=עצמיות נפרדת משאר בעלי החיים). ומפליא הוא שעונשו על מריו הוא שניתנה לו שלמות שלא היתה לו, והיא השכל. אין זה אלא כדברי האומר, שאיש מן האנשים המרה והפליג בפשעו, ואז שינו צורתו ועשאוהו כוכב בשמים!...

שמע את תוכן תשובתנו. אמרנו: אתה, המעיין ברעיונות העולים ראשונים על דעתך, והחושב שאתה מבין ספר, שהוא הנחיה לראשונים ולאחרונים, בעוברך עליו באחת משעות הפנאי מן האכילה והמשגל כמי שעובר על ספר מספרי דברי הימים (=סיפורי מעשיות) או על שיר מן השירים – בדוק בישוב הדעת והתבונן! הרי אין הדבר כמו שחשבת ברעיון שצץ ראשונה, אלא כמו שיתברר כאשר תתבונן בדברים אלה.

⁶ שיטת ר"י עראמה: עיין שם שפירש דעתו שעץ הדעת זה העיסוק החומרי. והאמת שהותר לו "לטעום" ממנו, ורק "לאכול" ממנו אסור. כי הטעימה היא ההשתמשות הממוזגת לצורך "עץ החיים", ולכן הם נטועים זה ליד זה. אבל כש"אכל" מעץ הדעת – היינו שקבע ושיקע את עצמו בחומריות כשלעצמה, זה היה החטא. נמצא שלדעתו כמו לדעת הרמב"ם, חטא אדה"ר אינו מתאר מדרגה של בחירה ברמה אחרת מהיום, אלא את ההתמודדות היום יומית של כל אדם עלי אדמות.

דף מקורות

כי השכל, שאותו השפיע - להים על האדם – היא שלמותו האחרונה – הוא אשר היה לאדם קודם מריו, ובגללו נאמר עליו שהוא "בצלם להים ובדמותו". בגללו פנה אליו בדיבור וציווה אותו, כמה שאמר: "ויצו ה' - להים על האדם לאמר... ", ואין ציווי לבהמות ולא למי שאין לו שכל!

דעת תבונות, סימן עח

הגוף - ענייניו בכל דרכיהם, בהסתר הפנים נמשכים ובאים; והנשמה וכל ענייניה - בהארת הפנים. והנה האדם הוא עצמו המתקן והנתקן, כי את עצמו הוא מתקן בעבודתו, והוא עניין: "ועשיתם אותם" - ועשיתם אתם כתיב, שדרשו חז"ל, ובידו הוא להגביר בעצמו את הגופניות ודרכיו, או הרוחניות ודרכיו. כי אם ילך אחר מראה עיניו ודרכי לבו הגופניים, הנה נשמתו, תחת מה שהיה ראוי לה להיות להועיל לגוף הזה, שתהיה מזככת אותו כמו שביארנו, אדרבא, גורמת הפסד ונזק גדול לעצמה, שהיא משתקעת בחושך. ולהפך מזה, אם יתגבר על יצרו ויסור מדרכי ההבל, ללכת בדרכי התורה והמצווה - תגבר הנשמה על הגוף ותזככהו...

ואמנם, אם מגביר האדם את גופו ומשליטו, הנה האדון ית"ש במידה שהוא מודד כן ימדוד לו - להנהיגו רק בהסתר פנים. ומכאן נמצא שיהיה רחוק מאור החיים, מן החכמה והדעת, ומשוקע בזבל זוהמת החומריות והבלי העולם הזה.

ותראי שזה הוא מה שקרה לאדם מתחילה, ולזרעו אחריו כיום הזה; כי בהיות שהלכו אחרי עיניהם, והשליטו הגוף ולא הנשמה, על כן גם הקב"ה הלך עימם בהסתר פנים. ולאדם אמר מתחילה: "בזיעת אפיך תאכל לחם", ומן היום ההוא והלאה "כל עמל אדם לפיהו, וגם הנפש לא תמלא". והרי החכמה הלכה תדיר ונסתלקה מבני האדם.

וזה כלל גדול: בגבול אשר הוגבל בו שכלו - כך הם מחשבותיו של אדם ותאוותיו. הלא תראי - הנער הקטן לא יכיר מה היא החכמה, ולא יתאוה אליה כלל, אלא אדרבא, כל תינוק בורח מבית הספר, ולא יחשוב שיש טוב כי אם ההבלים אשר הוא מתעסק בהם; וברבות דעתו ונרחב גבולו, ישוב להתאוות דברים מתוקנים יותר, ועל דרך זה לפי כל עילוי. כך הוא לכללות המין האנושי – כשהיה שכלם מושפע מהארה רבה, לא היו מוצאים קורת רוח אלא מן החכמה, וממה שהוא טוב באמת; וכשאינן שכלם מושפע, אינם מכירים לדבר טוב אלא הבלי הארץ הלזו. והנה זה רע אשר נעשה מאחר חטאו של אדם, שהוסרה ההשפעה וההארה מן המין האנושי, ונשארו טבועים אך בדברי החומריות הגס. אלא שתיקן הקב"ה לישראל במתן תורה, אבל הם קלקלו להם בעגל ושאר פשעיהם לכל חטאתם, ונשארו העולם באפלה בדרכי הטבע המדומים.

לא כן בהיות האדם משליט את נשמתו, כי אז גם הקב"ה יאיר פניו אליו, ויעלהו לעילוי גדול להיות כאחד מן השרפים, כי גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת, וכמו שהיה לדור דעה על הר סיני, וכמו שיהיה לעתיד לבא בזמן שנאמר: "אשפוך את רוחי על כל בשר" וגו'. והנה גם בטוב הזה יש מדרגות שזכו להם ישראל והעולם בדורות שונים, פעם יותר ופעם פחות; כגון: דורו של משה, דורו של דוד, דורו של שלמה, וכיוצא בזה כל הדורות שזכו לטובה, הנה היה הכל הארת פניו ית' אליהם כפי עילוי נשמתם, שהעלוה בכוח מעשיהם.

דרך השם א,ג

א. כבר זכרנו היות האדם אותה הברייה הנבראת לידבק בו ית', והיא המוטלת בין השלמות והחסרונות, והיכולת בידו לקנות השלמות. ואולם צריך שיהיה זה בבחירתו ורצונו, כי אלו היה מוכרח במעשיו להיות בוחר על כל פנים בשלמות, לא היה נקרא באמת בעל שלמותו, כי איננו בעליו, כיון שהוכרח מאחר לקנותו, והמקנהו - הוא בעל שלמותו, ולא היתה הכוונה העליונה מתקיימת. על כן הוכרח שיונח הדבר לבחירתו, שתהיה נטייתו שקולה לשני הצדדין ולא מוכרחת לאחד מהם, ויהיה בו כוח הבחירה לבחור בדעת ובחפץ באיזה מהם שירצה, והיכולת גם כן בידו לקנות איזה מהם שירצה. על כן נברא האדם ביצ"ט ויצ"ר, והבחירה בידו להטות עצמו לצד שהוא רוצה.

ב. ואולם להיות הדבר הזה נשלם כראוי, גזרה החכמה העליונה שיהיה האדם מורכב משני הפכים, דהיינו מנשמה שכלית זכה, וגוף ארצי ועכור, שכל אחד מהם יטה בטבע לצדו, דהיינו הגוף לחומריות והנשמה לשכליות, ותמצא ביניהם מלחמה, באופן שאם תגבר הנשמה, תתעלה היא ותעלה הגוף עמה, ויהיה אותו האדם המשתלם בשלמות המעודת, ואם יניח

דף מקורות

האדם שינצח בו החומר, הנה ישפל הגוף ותשפל נשמתו עמו, ויהיה אותו האדם בלתי הגון לשלמות, ונדחה ממנו ח"ו, ולאדם הזה יכולת להשפיל חומריו לפני שכלו ונשמתו, ולקנות שלמותו כמ"ש.

ר"ח מוולוז'ין, נפש החיים שער א, פרק ו

והעניין, כי קודם החטא, אם כי **וודאי שהיה בעל בחירה גמור** להטות עצמו לכל אשר יחפוץ, להיטיב או להיפך ח"ו, כי זה תכלית כוונת כלל הבריאה, והגם כי הרי אח"כ חטא. אמנם לא שהיה עניין בחירתו מחמת שכוחות הרע היו כלולים **בתוכו**, כי הוא היה אדם **ישר לגמרי**, כלול רק מסדרי כוחות הקדושה לבד, וכל ענייניו היו כולם ישרים קדושים ומזוככים טוב גמור, בלי שום עירוב ונטיייה לצד ההפך כלל, **וכוחות הרע היו עומדים לצד**, ועניין בפני עצמם **חוץ** ממנו. והיה בעל בחירה **ליכנס** אל כוחות הרע ח"ו, כמו שאדם בעל בחירה לבוא מבחוץ **לפתות**, לא כמו שהוא עתה, שהיצר המפתה את האדם הוא **בתוך האדם עצמו**, ומתדמה להאדם שהוא עצמו, הוא הרוצה ונמשך לעשות העוון, ולא שאחר חוץ ממנו מפתהו. ובחטאו שנמשך אחר פיתוי הס"א, אז נתערבו הכוחות הרע **בתוכו** ממש, וכן בהעולמות, וזהו עץ הדעת טוב ורע, שנתחברו ונתערבו בתוכו ובהעולמות הטוב והרע יחד זה בתוך זה ממש, כי "דעת" פירושו "התחברות" כידוע... ונמשך העניין כן עד עת מתן תורה, שאז פסקה אותה הזוהמא מתוכם, כמו שאמרו רז"ל. ולכן אח"כ בחטא העגל אמרו רז"ל: "בא שטן וערבב וכו'" – היינו **שבא מבחוץ** כמו בעניין חטא אדם הראשון כנ"ל, כי "מתוכם" נתגרש, וע"י חטא העגל חזרה אותה הזוהמא ו"נתערבה בתוכם" כבתחילה. וזה שאומר הכתוב: "והמה כאדם עברו ברית, שם בגדו בי"... וימשך העניין כן עד עת קץ הימין – "בלע המוות לנצח"...

ביאור מצב הביניים - דעת תבונות סימן מ

הלא תראי - אדם הראשון עצמו כך קרה לו, והביני היטב העניין הזה. כי אם לא היה בורא הקב"ה העולם אלא על צד הטוב בלא צד הרע כלל, אז לא היתה **המחשבה** מציירת הרע כלל, שתוכל להבין הייחוד בשלמות גדרו, וכמו שביארנו לעיל. אך כיון שכבר ברא הרע - אז ודאי כבר **המחשבה** יכולה לצייר אותו, ולהכיר מכוחו הייחוד באמת. ואמנם, אדה"ר כבר היה **רואה** הרע, והיינו כי הלא הוא היה עץ הדעת טוב ורע שהקב"ה **אסרו** עליו, ואף על פי כן (=למרות שהל-אסרו) היה **עינו מטעה אותו** לחשוב אותו תאוה לעיניים, וטוב למאכל, ונחמד להשכיל, כדברי הכתוב: "ותרא האשה" וגו'. ונמצא, שהיה רואה מיד **שיש מקום לטעות** ח"ו, ולומר או שתי רשויות הם ח"ו, או כל שאר סברות הרעות שהיה משים לפנייהם הנחש.

דעת תבונות סימן קכו

אמנם הלא גם בפירות הגשמיים יש הסגולות שמשתמשים בהם לרפואות ולדברים אחרים, ויש בסגולות הטבעיים דברים נפלאים. גם העצים האלה היה **בפריים סגולה** שחקק בו הבורא ית"ש, כי עץ החיים היה בפריו סגולה **להכניס בלב הידיעה הנכונה והדביקות והאהבה אליו ית'**, והידיעה **בדרכיו הקדושים**, והיה שולל מן הנפש התאוות הגופניות; ועץ הדעת להיפך, היה **פריו מכניס בלב התאוות הגופניות והחומריות וכל החטאים**. ואם היה אדם הראשון אוכל מעץ החיים ולא מעץ הדעת, היה מתדבק והולך בקדושת קונו, ומתענג על הוד קדושתו לנצח נצחים באין מפריד. וכשאכל מעץ הדעת - **נשקע בתאוות הגופניות, ואהב החומריות**. הנה כי כן, מידה כנגד מידה, אבד יקר רוחניותו, ונשאר גשמי במספר הימים שנגזר עליו, עד שישבע פרי חטאו, ושב ורפא לו.